

Кафедра філософії та суспільних наук (№ 701)

 Наталя БІЛЬЧУК

Харків – 2024 р.

Розробник:

Доцент кафедри філософії та суспільних наук, кандидат
філософських наук, доцент Наталя БІЛЬЧУК

(підпис)

Силабус навчальної дисципліни розглянуто на засіданні кафедри філософії та
суспільних наук гуманітарно-правового факультету:

Протокол № 1 від 29.08.2024 року

Завідувач кафедри філософії та
суспільних наук,

доктор філософських наук, професор

(підпис)

Ольга ПРОЦЕНКО

Погоджено:

Завідувач відділу аспірантури і
докторантури

(підпис)

Володимир СЕЛЕВКО

В. о. голови наукового товариства
студентів, аспірантів, докторантів
і молодих вчених

(підпис)

Семен ЖИЛА

Загальна інформація про викладача

ПІБ: *Більчук Наталя Леонідівна*

Посада: *доцент кафедри філософії та суспільних наук*

Науковий ступінь: *кандидат філософських наук*

Вчене звання: *доцент*

E-mail: n.bilchuk@khai.edu

Перелік дисциплін, які викладає: *«Філософія», «Історія філософії», «Логіка та основи аргументації», «Філософія: світ людини», «Філософія історії».*

Напрями наукових досліджень: *філософська антропологія; екзистенціальна філософія; філософсько-культурна спадщина України.*

1. Опис навчальної дисципліни

Форма навчання – *денна, заочна*

Семестр, в якому викладається дисципліна – *1*

Дисципліна – *обов'язкова*

Загальна кількість годин за навчальним планом – *150 годин / 5 кредитів ЄКТС:*
за денною формою навчання *64 години аудиторних занять та 86 годин*
самостійної роботи здобувачів;

за заочною формою навчання *16 годин аудиторних занять та 134 години*
самостійної роботи здобувачів.

Види занять – *лекції, практичні (семінари), самостійна робота здобувача.*

Вид контролю – *індивідуальні завдання, поточний, модульний контроль, істит.*

Мова викладання – *українська*

Пререквізити – *немає*

Кореквізити – *«Філософія», «Соціальна філософія», «Глобальні проблеми сучасності», «Управління науковими проектами», «Методологія педагогічної діяльності»*

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: формування наукового рівня знань про генезу та розвиток філософського осягнення світу, людини, суспільства, пізнання, науки, принципів їх існування, долі та перспектив; розуміння суттєвих проблем за допомогою категоріально-понятійного апарату філософії та межових з нею наукових дисциплін – антропології, психології, культурології.

Завдання: ознайомлення із внеском мислителів різних філософських шкіл та напрямків історичних епох та національних традицій, зокрема української філософії; засвоєння шляхів пізнання світу, функціонування знання в сучасному інформативному суспільстві; вміння виокремлювати проблемні питання та знаходити варіації шляхів їх вирішення; визначати особливості взаємозв'язку науки і технологій з соціокультурними проблемами; освоєння загальних положень філософії як світоглядної науки; осягнення філософських знань в якості методологічної основи наукових пошуків.

Компетентності, які набуваються:
Загальні компетентності (ЗК)

Після закінчення цієї програми здобувач освіти буде здатен:

ЗК1. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК2. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК3. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК5. Здатність розв'язувати комплексні проблеми філософії на основі системного наукового світогляду та загального культурного кругозору із дотриманням принципів професійної етики та академічної доброчесності.

Спеціальні компетентності (СК)

Після закінчення цієї програми здобувач буде здатен:

СК1. Здатність виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у філософії та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з філософії та суміжних галузей.

СК3. Здатність застосовувати методи філософського і міждисциплінарного дослідження, виявляти їх евристичні можливості та межі, використовувати релевантний дослідницький інструментарій.

СК4. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у вищій освіті.

СК5. Здатність аналізувати, систематизувати та узагальнювати результати міждисциплінарних наукових досліджень у сфері філософії, оцінювати сучасний стан і тенденції розвитку філософії.

СК6. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру в сфері філософії, оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень.

Після закінчення цієї програми здобувачем будуть досягнуті наступні результати навчання:

РН1. Мати передові концептуальні та методологічні знання з філософії і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з філософії, отримання нових знань та здійснення інновацій.

РН3. Ефективно застосовувати у фаховій діяльності знання основних положень теоретичної і практичної філософії, історії світової та вітчизняної філософської думки, а також основних напрямів та провідних тенденцій у сучасній світовій філософії.

РН4. Формулювати і перевіряти гіпотези; використовувати для обґрунтування висновків належні докази, зокрема, результати теоретичного аналізу, прикладних досліджень, наявні літературні дані; аналізувати досліджувану проблему з урахуванням широкого інтелектуального та соціокультурного контекстів.

РН5. Планувати і виконувати теоретичні дослідження з філософії та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасного інструментарію, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.

РН6. Глибоко розуміти загальні принципи та методи філософських наук, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері філософії та у викладацькій практиці.

РН9. Організовувати і здійснювати освітній процес у сфері філософії, його наукове, навчально-методичне та нормативне забезпечення, застосувати ефективні методики викладання навчальних дисциплін.

3. Зміст навчальної дисципліни

Тема 1. Специфіка філософії як особливого типу мислення.

Обсяг аудиторного навантаження(денна/заочна) – 4 години / 1 година:

Лекція 2 години / 0,5 години: очна-відео-онлайн-лекція: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.), наочні (презентація теми лекції, ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження).

Теми лекцій: Проблема виникнення філософії. Філософія як особлива форма осягнення дійсності. Предметне поле філософії. Своєрідність філософського пізнання. Міфологія, релігія, наука, філософія як особливі форми осмислення людиною світу. Філософія як подолання традиціоналізму (міфологія), догматизму (релігія) та детермінізму (наука). Пізнання та мислення. Види мислення/пізнання (діалектичне, логічне, абстрактне, дедуктивне, індуктивне тощо). Методології та методи пізнання: загальнонаукові та суто філософські. Аналіз, синтез, абстрагування як прийоми пізнавальної діяльності та формування знань. Критичність, сумнів та плюралізм як особливості філософського світорозуміння. Філософія як Просвітництво. Мислення як «принцип 3-х «К»». Філософія та наука: загальне та особливе. Гносеологічна, методологічна та критична функції філософії.

Практичне (семінарське) заняття 2 години / 0,5 години: Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Підготовка презентації, доповіді: Мислення як «принцип 3-х «К»».

Тема практичного (семінарського) заняття: Своєрідність філософського пізнання

Самостійна робота 10 годин / 16 годин: опрацювання навчально-методичних матеріалів. Формування питань до викладача (онлайн-консультація). Підготовка презентації, доповіді за темою практичного (семінарського) заняття.

Самостійне відпрацювання тем: Філософія як Просвітництво.

Практичне (семінарське) заняття 2 години / 0,5 години: Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Підготовка презентації, доповіді:

Тема практичного (семінарського) заняття: Категорії соціальної філософії.

Самостійна робота 10 годин / 16 годин: опрацювання навчально-методичних матеріалів. Формування питань до викладача (онлайн-консультація). Підготовка презентації, доповіді за темою практичного (семінарського) заняття.

Самостійне відпрацювання тем: Поняття соціального буття.

Тема 2. Антична філософія як колыска європейського типу мислення

Обсяг аудиторного навантаження(денна/заочна) – 12 годин / 2 година:

Лекція 4 години / 0,5 години: очна-відео-онлайн-лекція: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.), наочні (презентація теми лекції, ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження).

Теми лекцій: Зародження філософської думки: причини та передумови. Осьовий час. Формування західної й східної парадигми філософування. Метафізична та діалектична картини світу. Мілетська школа: субстанціональні пошуки (Архе) як поява аргументації. Стихійна діалектика Геракліта: пошук умов змін та тотожності речей. Піфагорейський союз: число як першооснова сущого, вчення про кількісні закономірності світу та гармонію. Атомізм Левкіппа і Демокрита: ідея множинності буття та формування детермінізму. Елейська школа: тотожність Буття та думки про буття. Пізнання та мислення як предмет філософії. Мислення як предикація. Апорії Зенона та їх значення для розвитку науки. Софізми як порушення питань логічного мислення. Проблема визначення понять (софізм «Куча», «Покритий»). Логіка питань та відповідей. Види питань. Коректні та

некоректні відповіді. Методи пізнання Платона. Пізнання як «пригадування» (анамнезис). Знання і поняття істини. Філософія Аристотеля про форми буття та мислення. Критика платонівського вчення. Вчення про матерію: «перша» та «друга» (оформлена) матерія. Аристотель як засновник формальної логіки. Гносеологія та аналітика: види та форми знання. Поняття: види та операції з ними. Вчення про категорії.

Проблема людини як предмет філософського аналізу. Релятивізм софістів. Людина як міра усього, що існує. Пізнання як самопізнання. Сократ – «суспільна небезпека»: визначення понять як критичне мислення. Знання це чеснота. Майєвтика як метод діалектики: аналіз, узагальнення, абстрагування. Філософія Платона як критика дійсності. «Світ як копія»: образ печери. Релятивізм (софісти) та етичний раціоналізм (Сократ). Проблема пізнання сутності та мотивації поведінки людини (кініки, стоїки, епікурейці). Морально-етична пошуки античності. Свідомо простий спосіб життя.

Практичне (семінарське) заняття 4 години / 0,5 години: Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Підготовка презентації, доповіді: Пізнання та мислення як предмет філософії. Мислення як предикація.

Тема практичного (семінарського) заняття: Проблема людини як предмет філософського аналізу.

Самостійна робота 11 годин / 17 годин: опрацювання навчально-методичних матеріалів. Формування питань до викладача (онлайн-консультація). Підготовка презентації, доповіді за темою практичного (семінарського) заняття.

Самостійне відпрацювання тем: Морально-етична пошуки античності.

Тема 3. Середньовічна філософія як визначення духовної сутності буття.

Обсяг аудиторного навантаження(денна/заочна) – 4 годин / 1 години:

Лекція 6 годин / 1 година: очна-відео-онлайн-лекція: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.), наочні (презентація теми лекції, ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження).

Теми лекцій: Особливості релігійного типу світогляду. Подвійність та символічність буття. Буття як цілеспрямоване творіння. Основні проблеми і принципи нового типу мислення. Апофатична екзегетика як метод пізнання. Зміна уявлень про людину та її місце у світі. Патристика Августина Блаженого. Виникнення поняття «особистість». Розвиток вчень про внутрішній світ людини, свободу волі та індивідуальну відповідальність. Свобода волі та передумовленість. Теодіцея. Зло як відсутність Добра. Співвідношення віри та розуму, сутності й існування в філософії. Суперечка про універсалії: реалізм, номіналізм, концептуалізм. Схоластика Томи Аквінського. Звернення до аристотелівської філософії. Концепція двоїстої істини. Визначення місця та ролі Бога у світобудові. Доведення існування Бога як передумова формування наукової картини світу (Тома Аквінський, Ансельм Кентерберійський).

Практичне (семінарське) заняття 2 годин / 1 година: Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Підготовка презентації, доповіді: Доведення існування Бога як передумова формування наукової картини світу.

Тема практичного (семінарського) заняття: Зміна уявлень про людину та її місце в релігійній картині світі.

Самостійна робота 11 годин / 17 годин: опрацювання навчально-методичних матеріалів. Формування питань до викладача (онлайн-консультація). Підготовка презентації, доповіді за темою практичного (семінарського) заняття.

Самостійне відпрацювання тем: Апофатична екзегетика як метод пізнання.

Тема 4. Гуманізм доби Ренесансу.

Обсяг аудиторного навантаження(денна/заочна) – 4 годин / 0,5 години:

Лекція 2 годин / 0,5 година: очна-відео-онлайн-лекція: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.), наочні (презентація теми лекції, ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження).

Теми лекцій: Особливості філософії епохи Відродження: антропоцентризм і гуманізм, розуміння людини як суб'єкта творчої діяльності. Звернення та переробка античної філософії. Секуляризація. Гуманізм як напрям у розвитку культури та філософії Відродження (А. Данте, Ф. Петрарка, Л. Валла, М. Фіччіно, Е. Роттердамський). Неоплатонізм епохи Відродження. Піко делла Мірандола про «гідність людини». Людина як результат самостворення. Микола Кузанський та «парадокси нескінченності». «Мікросвіт» та «макросвіт». Скептицизм М. Монтеня. Формування пантеїстичної картини світу.

Практичне (семінарське) заняття 5 годин / 1 година: Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Підготовка презентації, доповіді: Людина як результат самостворення: Піко делла Мірандола про «гідність людини».

Тема практичного (семінарського) заняття: Микола Кузанський та «парадокси нескінченності». «Мікросвіт» та «макросвіт».

Самостійна робота 11 годин / 17 годин: опрацювання навчально-методичних матеріалів. Формування питань до викладача (онлайн-консультація). Підготовка презентації, доповіді за темою практичного (семінарського) заняття.

Самостійне відпрацювання тем: Скептицизм М. Монтеня.

Тема 5. Філософія Нового часу (XVI – XVIII ст.).

Обсяг аудиторного навантаження(денна/заочна) – 8 годин / 2 години:

Лекція 4 години / 1 година: очна-відео-онлайн-лекція: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.), наочні (презентація теми лекції, ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження).

Теми лекцій: Проблематика філософії Нового часу. Формування та особливості сучасної науки. «Знання – сила»: пізнання як інструмент перетворення світу Особливості філософії Нового часу: закладення основ матеріалістичного та механістичного розуміння світу. Розробка наукового методу. Протистояння емпірико-індуктивної та раціонально-дедуктивної методології. Проблема джерела знань: раціоналізм (Р. Декарт, Б. Спіноза, Г. Лейбніц) та емпіризм, сенсуалізм (Ф. Бекон, Т. Гоббс, Дж. Локк, Д. Юм). Ф. Бекон та «Велике відновлення наук»: вчення про «ідоли» пізнання як перепон раціоналізму. Формування індуктивної логіки: повна та неповна індукції. Принцип «радикального сумніву» Р. Декарта. Дедукція та «аксіоми» раціоналізму. Проблема дуалізму об'єкта та суб'єкта. Дуалізм матеріальної та духовної субстанції. Механіко-метафізична картина світу. Сенсуалізм Дж. Локка: критика «вроджених ідей» та вчення про первинні і вторинні якості. Соліпсизм та іматеріалізм Дж. Берклі. Скептицизм Д. Юма. Проблема субстанції: монізм, дуалізм, плюралізм. Пантеїзм Б. Спінози. Монадологія Г. Лейбніца.

Французький матеріалізм XVIII ст. (Ж. Ламетрі, П. Гольбах, К. Гельвецій, Д. Дідро). Поняття природи людини. Концепція розумного егоїзму. Проблема людини і суспільства у філософії французької Просвітництва (Ж.-Ж. Руссо, Вольтер).

Практичне (семінарське) заняття 4 години / 1 година: Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Підготовка презентації, доповіді: Проблема дуалізму об'єкта та суб'єкта.

Тема практичного (семінарського) заняття: Розробка наукового методу.

Самостійна робота 11 годин / 17 годин: опрацювання навчально-методичних матеріалів. Формування питань до викладача (онлайн-консультація). Підготовка презентації, доповіді за темою практичного (семінарського) заняття.

Самостійне відпрацювання тем: Французький матеріалізм XVIII ст.

Тема 6. Німецька класична філософія: «коперніканський переворот».

Обсяг аудиторного навантаження(денна/заочна) – 8 годин / 2 години:

Лекція 4 години / 1 година: очна-відео-онлайн-лекція: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.), наочні (презентація теми лекції, ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження).

Теми лекцій: Особливі риси та значення німецької класичної філософії. Подолання наукового догматизму та «коперніканський переворот» в філософії. Розподіл на феноменальний та ноуменальний світи. Структура пізнавального процесу. Априорне та апостеріорне знання. Простір та час концептуальні умови. Вчення про категорії. Визначення специфіки пізнавального суб'єкта. «Трансцендентальна єдність аперцепції» як основа суб'єкт-об'єктного розуміння світу. Вчення про можливості наукового пізнання І. Канта. Антіномії чистого розуму. Проблема моральності в філософії І. Канта. Людина як творець та носій культури. Світ як результат діяльності людського духа: діалектика «Я» та «не-Я». «Шосте доведення»: антропологічне обґрунтування існування Бога та криза теоцентризму. Критика християнства Л. Фейєрбахом. Теорія «відчуження».

«Абсолютний ідеалізм» та культ людського розуму як завершальний етап розвитку класичної філософії. Дійсність як «розгортання» понять. Основні закони та принципи діалектики.

Практичне (семінарське) заняття 4 години / 1 година: Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Підготовка презентації, доповіді: Подолання наукового догматизму та «коперніканський переворот» в філософії.

Тема практичного (семінарського) заняття: Особливі риси та значення німецької класичної філософії.

Самостійна робота 11 годин / 17 годин: опрацювання навчально-методичних матеріалів. Формування питань до викладача (онлайн-консультація). Підготовка презентації, доповіді за темою практичного (семінарського) заняття.

Самостійне відпрацювання тем: Основні закони та принципи діалектики.

Тема 7. Сучасна філософія (XIX – XX ст.).

Обсяг аудиторного навантаження(денна/заочна) – 8 годин / 2 години:

Лекція 3 години / 0,5 години: очна-відео-онлайн-лекція: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.), наочні (презентація теми лекції, ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження).

Теми лекцій: Характерні риси сучасної філософії. Відношення до науки. Загальні риси сциєнтичного напрямку філософії. Філософія марксизму. Діалектичний матеріалізм. Соціально-економічні формації. Теорія «відчуженої праці». Становлення «позитивної» філософії в трудах О. Конта. Соціологічний напрямок позитивізму (Г. Спенсер та інші). Розвиток аналітичної філософії в трудах Л. Вітгенштейна та Б. Рассела. Американський прагматизм (Ч. Пірс, У. Джеймс та інші).

Становлення проблематики сучасного світобачення. Криза раціонального розуміння дійсності. Формування суб'єкт-об'єктної парадигми. Специфіка розуміння людини у філософії сучасності. Становлення, специфіка та напрямки ірраціональної філософії. Поворот філософії в бік ірраціоналізму та його причини: від Л. Фейєрбаха до С. К'єркегора. Основні риси «філософії життя» (А. Бергсон, В. Дільтей). Волонтаризм А. Шопенгауера. Моральний нігілізм та ірраціоналізм Ф. Ніцше.

Методологічні засади герменевтики та феноменологія Е. Гуссерля. Філософія екзистенціалізму в проблемах та відповідних категоріях. Вчення про буття та положення людини у світі М. Гайдеггера. «Стурбованність» як екзистенційна категорія. «Екзистенційна комунікація» К. Ясперса. Вчення про свободу та «Іншого» у Ж.-П. Сартра. А. Камю та абсурдність буття. Розмивання традиційних світоглядних ціннісних позицій. Критика цінностей західної цивілізації. Постмодерністські проекти світу. перебудови

естетики, політики, філософії. Радикальне оновлення філософського дискурсу. «Децентралізація» та «деонтологізація» світу та людини.

Практичне (семінарське) заняття 4 години / 2 години: Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Підготовка презентації, доповіді: Постмодерністські проекти світу.

Тема практичного (семінарського) заняття: Становлення проблематики сучасного світобачення. Криза раціонального розуміння дійсності.

Самостійна робота 11 годин / 17 годин: опрацювання навчально-методичних матеріалів. Формування питань до викладача (онлайн-консультація). Підготовка презентації, доповіді за темою практичного (семінарського) заняття.

Самостійне відпрацювання тем: Методологічні засади герменевтики та феноменологія.

Тема 8. Вітчизняна філософія у контексті світової філософської думки.

Обсяг аудиторного навантаження(денна/заочна) – 6 годин / 2 година:

Лекція 3 години / 0,5 години: очна-відео-онлайн-лекція: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.), наочні (презентація теми лекції, ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження).

Теми лекцій: Передумови розвитку вітчизняної філософії: філософська думка Княжої доби, братські школи, Києво-Могилянська академія (Ф. Прокопович, Г. Кониський тощо). Г. Сковорода – «український Сократ». «Філософія серця». Самопізнання. Інтерпретація Біблії. «Внутрішня людина» та «споріднена праця». Співвідношення теорії і практики. Кордоцентризм П. Юркевича. Проблема людини та пізнання у філософії П. Юркевича, М. Бердяєва, С. Франка тощо. Соціально-філософські концепції В. Липінського.. Філософські ідеї космізму (М. Федоров, К. Ціолковський, В. Вернадський). Феномен життя, Всесвіт та вчення про ноосферу.

Розвиток суспільно-політичної і філософської думки в Україні другої половини ХІХ — ХХ ст. Історіософія М. Грушевського, філософія права Б. Кістяківського, етика «конкордизму» В. Винниченка. Становлення української національної самосвідомості (І. Франко, М. Грушевський, Д. Чижевський, Д. Донцов). Філософія в радянській Україні (20-80-ті роки ХХ ст.). Розвиток та пошуки сучасної української філософії (С. Кримський, М. Попович, В. Шинкарук, В. Табачковський та інші).

Практичне (семінарське) заняття 4 години / 1 години: Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Підготовка презентації, доповіді: Кордоцентризм та «Філософія серця».

Тема практичного (семінарського) заняття: Проблема людини та пізнання в українській філософії.

Самостійна робота 11 годин / 17 годин: опрацювання навчально-методичних матеріалів. Формування питань до викладача (онлайн-консультація). Підготовка презентації, доповіді за темою практичного (семінарського) заняття.

Самостійне відпрацювання тем: Розвиток суспільно-політичної і філософської думки в Україні другої половини ХІХ — ХХ ст.

Тема 9. Філософська концепція людини

Обсяг аудиторного навантаження(денна/заочна) – 6 годин / 1 година:

Лекція 2 години / 0,5 години: очна-відео-онлайн-лекція: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.), наочні (презентація теми лекції, ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження).

Теми лекцій: Філософська антропологія як розділ філософії. Предмет філософської антропології та її основні проблеми. Проблема визначення сутності людини. Специфіка людського буття. Біологічна недостатність людини — передумова її сутнісних проявів як

духовної (М. Шелер), культурної (А. Гелен), ексцентричної істоти (Г. Плеснер). Проблема унікальності людського існування. Сутність людини та підходи до її визначення: натуралізаторський (Л. Фейєрбах, З. Фрейд та ін.), соціологізаторський (К. Маркс), екзистенціальний (С. К'єркегор, М. Гайдеггер, Ж.-П. Сартр), постмодерністський (Р. Барт, Ж. Гватарі, Ж. Лакан). Зміст людського буття. Проблеми життя, смерті, безсмертя.

Практичне (семінарське) заняття 2 години / 1 години: Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Підготовка презентації, доповіді: Філософська антропологія як розділ філософії.

Тема практичного (семінарського) заняття: Специфіка людського буття.

Самостійна робота 11 годин / 17 годин: опрацювання навчально-методичних матеріалів. Формування питань до викладача (онлайн-консультація). Підготовка презентації, доповіді за темою практичного (семінарського) заняття.

Самостійне відпрацювання тем: Зміст людського буття. Проблеми життя, смерті, безсмертя.

Тема 10. Мислення та пізнання як предмет філософського аналізу.

Обсяг аудиторного навантаження(денна/заочна) – 6 годин / 1 година:

Лекція 2 години / 0,5 години: очна-відео-онлайн-лекція: словесні (пояснення, розповідь, бесіда, навчальна дискусія та ін.), наочні (презентація теми лекції, ілюстрування, демонстрування, самостійне спостереження).

Теми лекцій: Пізнання як специфічне відношення між людиною і світом. Поняття суб'єкта і об'єкта пізнання, характер їх взаємодії. «Об'єкт-суб'єктна» та «суб'єкт-суб'єктна» концепції пізнання. Проблема пізнаванності світу. Гносеологічний оптимізм, скептицизм та гносеологічний песимізм. Знання як результат взаємодії суб'єкта і об'єкта та як результат творчої активності суб'єкта. Знання, віра і переконання. Знання та інформація. Пізнання і практика. Проблема істини. Істина як специфічна характеристика знання. Концепції істини: класична (кореспондентна), когерентна, прагматична, конвенціоналістська.

Мислення як атрибутивна характеристика свідомості. Біхевіонізм та мисленні експерименти у філософії: «Мізки у бочці» (Х. Патнем), «Китайська кімната» (Дж. Сьорл), «Що означає бути кажаном?» (Т. Нагель). Свідомість та проблеми штучного інтелекту. Тест Тьюрінга. «Сильний» і «слабкий» штучний інтелект. Природні та штучні мови. Мова як образ світу (ранній Л. Вітгенштейн). Проблема діалогу людини і комп'ютерних систем. Штучний інтелект - основа розвитку інформаційної культури суспільства.

Практичне (семінарське) заняття 2 години / 1 години: Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача. Підготовка презентації, доповіді: Мисленні експерименти у філософії: «Мізки у бочці» (Х. Патнем), «Китайська кімната» (Дж. Сьорл), «Що означає бути кажаном?» (Т. Нагель).

Тема практичного (семінарського) заняття: Пізнання як специфічне відношення між людиною і світом.

Самостійна робота 11 годин / 17 годин: опрацювання навчально-методичних матеріалів. Формування питань до викладача (онлайн-консультація). Підготовка презентації, доповіді за темою практичного (семінарського) заняття.

Самостійне відпрацювання тем: Проблема пізнаванності світу.

Підсумковий контроль передбачає виконання завдання (на вибір викладача: стаття, доповідь на науковій конференції, науково-практичному семінарі, тези) за тематикою наукової роботи здобувача та/або наукової роботи кафедри.

4. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання з дисципліни вибираються здобувачами самостійно (стаття, доповідь на науковій конференції, науково-практичному семінарі, тези) за програмою курсу та тематикою дисертаційного дослідження.

5. Методи навчання

Словесні, наочні, практичні; пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, частково-пошукові; перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок, усного викладу знань, закріплення навчального матеріалу, самостійної роботи з осмислення й засвоєння нового матеріалу.

6. Методи контролю

Поточний контроль: теоретичне опитування й обговорення на практичних (семінарських) заняттях; проведення групових та індивідуальних консультацій.

Підсумковий контроль: підсумкові завдання, іспит

7. Критерії оцінювання результатів навчання здобувачів та розподіл балів, які вони отримують

7.1. Розподіл балів, які отримують здобувачі (кількісні критерії оцінювання)

Складові навчальної роботи	Бали за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів
Робота на практичних заняттях	0...2	16	0...32
Індивідуальна робота (тези-довідь на науковий семінар)	0...30	1	0...30
Підсумковий контроль	0...38	1	0...38
За семестр			0...100

Підсумкова модульна оцінка з навчальної дисципліни формується до початку семестрового контролю на основі суми балів за виконання складових навчальної роботи (кількість балів, отриманих здобувачем вищої освіти під час роботи на практичних заняттях, індивідуальна робота) і результатів підсумкового контролю. За згодою здобувача, який набрав від 60 до 100 балів, підсумкова модульна оцінка може зараховуватися як контрольний захід – семестрова оцінка.

Здобувачі, які отримали менше 60 балів, атестуються оцінкою «незадовільно» і вважаються такими, що мають академічну заборгованість. Вони зобов'язані проходити процедуру контрольного заходу підсумкового (семестрового) контролю з метою ліквідації академічної заборгованості в період екзаменаційних сесій та канікул.

Під час складання контрольного заходу підсумкового (семестрового) контролю здобувач має можливість отримати максимум 100 балів.

7.2. Критерії оцінювання роботи здобувача протягом семестру

Рівень компетентності здобувача за підсумками навчання визначається за такими критеріями:

Відмінно (90–100). Теоретичний зміст дисципліни (курсу) засвоєний здобувачем повністю, необхідні практичні навички роботи з навчальним матеріалом повністю сформовані, усі навчальні завдання, що передбачені силабусом, виконані в повному обсязі, робота без помилок або з однією незначною помилкою.

Добре (75–89). Теоретичний зміст курсу засвоєний повністю, практичні навички роботи з навчальним матеріалом в основному сформовані, усі навчальні завдання, що передбачені силабусом, виконані, якість виконання жодного з них не оцінено мінімальною

кількістю балів, деякі види завдань виконані з помилками, робота має декілька незначних помилок або одну-дві значні помилки.

Задовільно (60–74). Теоретичний зміст дисципліни засвоєний частково, деякі практичні навички роботи з навчальним матеріалом не сформовані, частина передбачених силабусом завдань не виконана або якість виконання деяких з них оцінено кількістю балів, близькою до мінімальної, відповідь (в усній або письмовій формі) фрагментарна, непослідовна.

Незадовільно (0-59). Здобувач має фрагментарні знання, що базуються на попередньому досвіді, але не здатен формулювати визначення понять, класифікаційні критерії та тлумачити їхній зміст, не може використовувати знання під час вирішення практичних завдань.

Відповідно до п. 3.2. Положення про рейтингове оцінювання досягнень студентів у Національному аерокосмічному університеті ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» здобувачу можуть призначатися бали за інші активності, пов'язані з навчальною дисципліною, які нараховуються та можуть бути враховані в загальній оцінці за семестр. Бали, зокрема, можуть призначатися за такі активності, пов'язані з навчальною дисципліною, як:

- участь у науковому комунікативному заході (конференції, семінарі, круглому столі тощо) із написанням тез наукової доповіді за предметом навчальної дисципліни (20 балів);
- участь (прослуховування) не менше у 5 вебінарах, пов'язаних з навчальною дисципліною (3-15 балів);
- участь у тренінгу, пов'язаному з навчальною дисципліною (15 балів);
- проходження онлайн-курсу, пов'язаного з навчальною дисципліною (20 балів);
- участь та отримання рейтингового місця в тематично пов'язаному із предметом навчальної дисципліни студентському конкурсі (30 балів);
- розробленні та створенні дидактичного матеріалу за тематикою предмета навчальної дисципліни (15 балів) (підтвердження – наявність дидактичного матеріалу);
- інші активності, пов'язані з навчальною дисципліною, за попереднім погодженням із науково-педагогічним працівником, який викладає навчальну дисципліну.

Прийнята шкала оцінювання

Сума балів	Оцінка за традиційною шкалою	
	Іспит, диференційований залік	Залік
90 – 100	Відмінно	Зараховано
75 – 89	Добре	
60 – 74	Задовільно	
0 – 59	Незадовільно	Не зараховано

8. Політика навчального курсу

Відвідування занять. Регуляція пропусків. Інтерактивний характер курсу передбачає обов'язкове відвідування практичних занять. Здобувачі, які за певних обставин не можуть регулярно відвідувати практичні заняття, повинні протягом тижня узгодити із викладачем графік індивідуального відпрацювання пропущених занять. Окремі пропущені заняття мають бути відпрацьовані на найближчій консультації протягом тижня після пропуску. Відпрацювання занять здійснюється усно у формі співбесіди за питаннями, визначеними планом заняття. В окремих випадках дозволяється письмове відпрацювання пропущених занять шляхом виконання індивідуального письмового завдання. Здобувачі, які станом на початок екзаменаційної сесії мають понад 70 % невідпрацьованих пропущених занять, до відпрацювання не допускаються.

Дотримання вимог академічної доброчесності. Під час вивчення навчальної дисципліни здобувачі мають дотримуватися загальноприйнятих морально-етичних норм і правил поведінки, вимог академічної доброчесності, передбачених Положенням про академічну доброчесність Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (<https://khai.edu/assets/files/polozhennya/polozhennya-pro-akademichnu-dobrochesnist.pdf>).

Очікується, що роботи здобувачів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикавання джерел, списування, втручання в роботу інших здобувачів становлять, але не обмежують, приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі здобувача є підставою для її незарахування викладачем, незалежно від масштабів плагіату чи обману. Під час виконання індивідуальної самостійної роботи до захисту допускаються реферати, які містять не менше 60 % оригінального тексту при перевірці на плагіат, есе – 70 %.

Вирішення конфліктів. Порядок і процедури врегулювання конфліктів, пов'язаних із корупційними діями, зіткненням інтересів, різними формами дискримінації, сексуальними домаганнями, міжособистісними стосунками та іншими ситуаціями, що можуть виникнути під час навчання, а також правила етичної поведінки регламентуються Кодексом етичної поведінки в Національному аерокосмічному університеті ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» (<https://khai.edu/ua/university/normativnabaza/ustanovchi-dokumenty/kodeks-etichnoi-povedinki/>).

Методичне забезпечення та інформаційні ресурси

Підручники, навчальні посібники, навчально-методичні посібники, конспекти лекцій, методичні рекомендації з проведення лабораторних робіт тощо, які видані в Університеті знаходяться за посиланням: <http://library.khai.edu/>

Сторінка дисципліни знаходиться за посиланням:

<https://mentor.khai.edu/course/view.php?id=3614>

1. Філософія : навч. посіб. / О. П. Проценко, Н. Л. Більчук, Л. А. Васильєва, О. І. Гаплевська, С. Є. Чмихун. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2021. – 120 с.

2. Філософські проблеми наукового пізнання [Текст] : навч. посіб. / О. П. Проценко, Н. Л. Більчук, О. І. Гаплевська, Г. Г. Півень, І. М. Ушно, С. Є. Чмихун, С. І. Широка. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2024. – 184 с.

3. Філософія в тестах [Текст] : навч. посіб. / В. О. Чернієнко, Н. Л. Більчук, С. І. Широка, О. І. Гаплевська. – Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2018. – 220 с.

Рекомендована література

Базова

1. Кульчицький О. Основи філософії і філософічних наук. – Мюнхен-Львів, 1995. – 164 с.

2. Петрушенко В.Л. Основи філософських знань: Курс лекцій. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти, 3-є видання. – Львів: Новий Світ – 2000, 2020. – 296 с.

3. Філософія: підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. - 2-ге вид., переробл. і допов. - Харків : Право, 2018. - 432 с.

http://library.kpi.kharkov.ua/files/new_postupleniya/fildan.pdf

4. Фюрст М., Тринкс Ю. Філософія / Пер. з нім. Кебуладзе В., - вид друге. – К: ДУХ І ЛІТЕРА, 2019, - 536 с.

5. Філософія як історія філософії [Ел.ресурс]: для студентів вищих навчальних закладів/ В.Ярошовець, І. Бичко.

https://chtyvo.org.ua/authors/Yaroshovets_Volodymyr/Filosofia_iak_istoria_filosofii

Допоміжна

1. Антологія сучасної філософії науки, або усмішка ASIMO / за наук. ред. В. П. Мельника та А. С. Синиці. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 568 с.
2. Арендт, Г. Становище людини / Г. Арендт. ; пер. М. Зубрицька. – Київ : Літопис, 1999. – 255 с.
3. Арістотель. Метафізика / Арістотель ; пер. О. Юдіна. – Харків : Фоліо. – 2020. – 300 с.
4. Бергсон, А. Творча еволюція / А. Бергсон ; пер. з фр. Р. Осадчука. – Київ : Вид-во Жупанського, 2010. – 318 с.
5. Бодрійяр, Ж. Симулякри і симуляція / Ж. Бодрійяр ; пер. з фр. В. Ховхуна. – Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. – 118 с.
6. Ганаба, С. О., Шинкарук О. М. Філософія та методологія науки : навч. посіб. / С. О. Ганаба, О. М. Шинкарук. – Хмельницький : НАДПСУ, 2019. – 288 с.
7. Горський, В. С. Історія української філософії : курс лекцій / В. С. Горський. – Київ : Наук. думка, 1997. – 286 с.
8. Гадамер, Г.-Г. Істина і метод. Том 1. Герменевтика / Г.-Г. Гадамер ; пер. О. Мокровольський. – Київ : Юніверс, 2000. – 464 с.
9. Декарт, Р. Міркування про метод, щоб правильно спрямувати свій розум і відшукати істину в науках / Р. Декарт ; пер. з фр. В. Адрушка і С. Гатальської. – Київ : ТанDEM, 2001. – 101 с.
10. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період. К.: «КОМОРА», 2020. – 192 с.
11. Кант, І. Критика чистого розуму / І. Кант ; пер. з нім. І. Бурковського. – Київ : Юніверс, 2000. – 504 с.
12. Кебуладзе, В. Чарунки долі : есеї / В. Кебуладзе. – Львів : Вид-во Старого Лева, 2017. – 160 с.
13. Корабльова, В. М. Діалог у міжпоколінній взаємодії: етичний аспект / В. М. Корабльова // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Філософія. Філософські перипетії. – Харків : ХНУ, 2004. – № 618. – 2004. – С.139–143.
14. Кримський, С.Б. Заклики духовності ХХІ століття / С. Б. Кримський. – Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2003. – 32 с.
15. Лакатош, І. Історія науки та її раціональні реконструкції / Імре Лакатош // Психологія і суспільство. – 2016. - № 3. – С. 13–23.
16. Локк, Дж. Розвідка про людське розуміння. У 4 кн. Кн.1 / Дж. Локк ; пер. Н. Бордукова. – Харків : Акта, 2002. – 152 с.
17. Мерфі і Паркінсон. Закони / укл. І. О. Назаренко. – Харків : Віват, 2018. – 304 с.
18. Монтень, М. Проби / Мішель де Монтень ; пер. А. Перепада, В. Скуратівський. – Харків : Фоліо, 2012. – 443 с.
19. Ніцше, Ф. Так мовив Заратустра. Книжка для всіх і ні для кого / Фрідріх Ніцше ; пер з нім. Г. Савченко. – Харків : Фоліо, 2019. – 256 с.
20. Платон. Держава / Платон ; пер. з давньогрец. та коментарі Д. Коваль. – Київ : Основи, 2000. – 355 с.
21. Попович, М. В. Філософія свободи / М. В. Попович. – Харків : Фоліо, 2018. – 524 с.
22. Поппер, К. Відкрите суспільство та його вороги. Т. І. У полоні Платонових чарів / Карл Поппер ; пер. з англ. О. Коваленко. – Київ : Основи, 1994. – 444 с.

23. Проценко, О. П. Практична філософія: професійна етика та комунікативна культура : навч. посіб. / О. П. Проценко, В. Б. Селевко. – Харків : ХАІ, 2021. – 80 с.
24. Рікер, П. Сам як інший / Поль Рікер . – Київ : Дух і літера, 2000. – 216 с.
25. Св. Тома Аквінський. Компедіум теології / Інститут св. Томи Аквінського ; пер. та передм. Ж.-П. Торель. – Київ : Кайрос, 2011. – 24 с.
26. Северино, Е. Сутність нігілізму / Е. Северино ; пер з англ. та італ. Ю. Олійника. – Київ : Темпора, 2020. – 688 с.
27. Семенюк, Е. Філософія сучасної науки і техніки / Е. Семенюк, В. Мельник. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. – 183 с.
28. Скотний, В. Г. Рациональное та ірраціональне в науці і освіті / В. Г. Скотний. – Драгобич : Коло, 2003. – 283 с.
29. Філософія науки і техніки : навч. посіб. до самост. роботи / В. О. Чернієнко. – Харків : ХАІ, 2006. – 99 с.
30. Фуко, М. Археологія знання / Мішель Фуко ; пер. з фр. В. Шовкун. – Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. – 326 с.

1. Інформаційні ресурси

1. <http://www.nbuv.gov.ua/>
Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського
2. <https://library.khai.edu/>
Науково-технічна бібліотека Національного аерокосмічного університету ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»
3. <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0> – Вікіпедія з філософії
4. <http://academia-ps.com.ua> – Академвидавництво